

Nuorten näkemyksiä heitä tukevasta sijoituksesta keskisuomalaisessa nuo- risokodissa

Rauhala Paavo

Opinnäytetyö
Joulukuu 2016
Sosiaali-, terveys-, ja liikunta-alan tutkinto-ohjelma
Sosionomi (AMK)

Tekijä(t) Rauhala, Paavo	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 12/2016
	Sivumäärä	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty:
Työn nimi Nuorten näkemyksiä heitä tukevasta sijoituksesta keskisuomalaisessa nuorisokodissa		
Tutkinto-ohjelma Sosiaaliala		
Työn ohjaaja(t) Taja Kiiskilä, Sanna Häkkinen		
Toimeksiantaja(t) -		
Tiivistelmä <p>Tutkimuksessa kuvattiin toimivan arjen rakentumisen kokemuksia Keski-Suomessa sijaitsevassa nuorisokodissa. Kyseessä on aineistolähtöinen kvalitatiivinen tutkimus. Analysoidut aineistot kerättiin puolistrukturoiduissa yksilöhaastatteluissa nuorisokotiin sijoitettuina olleilta nuorilta. Nuorisokotiin sijoitettujen nuorten äänen esiin tuominen on tärkeää, koska nuorisokodin asukkaiden näkemysten kuuleminen tarjoaa mahdollisuuksia vastata nuorten tarpeisiin paremmin.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata niitä toiminnan ja ympäristön piirteitä, jotka luovat nuorisokotiin sijoitetuille nuorille mielikuvan toimivasta ja heidän tarpeisiinsa vastaavasta nuorisokodista. Tavoitteena oli tuoda tarkasteltavaksi piirteitä, jotka kannattaa ottaa huomioon, kun suunnitellaan nuorisokotisijoituksen toteutusta.</p> <p>Litteroitu haastatteluaineisto analysoitiin teemoittelun ja tyypittelyn keinoin. Tyypittelyn vahvistamiseksi käytettiin apuna myös kvantifiointia tyypittelyn tukena. Työn tuloksien huomioon ottamista nuorisokodissa pohdittiin suhteessa käytössä oleviin työmenetelmiin ja sijaishuollon toiminnan rakenteisiin.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lastensuojelu, sijaishuolto, nuorisokoti		
Muut tiedot		

Author(s) Rauhala, Paavo	Type of publication Bachelor's thesis	Date 12/2016 Language of publication: Finnish
	Number of pages	Permission for web publication: X
Title of publication Adolescents' views on the support received in a youth home in Central Finland		
Degree programme Social Services		
Supervisors Kiiskilä, Taja; Häkkinen, Sanna		
Assigned by		
Abstract <p>The study was a description of the construction of functional everyday life in a youth home located in Central Finland. The study was qualitative and data-based. The data analysed for the study was collected by using half-structured interviews with adolescents placed in foster care. It is important to highlight the voice of the adolescents placed in foster care because their views provide opportunities to respond to their needs in a more effective manner.</p> <p>The purpose of the study was to describe the operational and structural features that create the image of a functional youth home that is responsive to its clients' needs. The aim was to highlight the essential features that would need to be taken into consideration when planning the ways to implement a period of placement in foster care.</p> <p>The transcribed material collected in the interviews was analysed by using thematising and typecasting. In addition, quantification was used to support the typecasting. The possibilities of taking the results into account in youth homes was reflected on with regard to the working methods and structures of foster care.</p>		
Keywords/tags (subjects) child welfare, foster care, youth home		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto.....	2
2	Nuoruus ikävaiheena.....	4
3	Lastensuojelu.....	6
	3.1 Nuorisokoti lastensuojelun sijaishuollon toteutuspaikkana	7
4	Tutkimuksen toteuttaminen	9
	4.1 Tutkimuskysymykset	9
	4.2 Tutkimuksessa käytettävän aineiston kerääminen	9
	4.3 Haastattelun teemat	12
	4.4 Aineiston analyysi.....	14
	4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	15
5	Tulokset	19
	5.1 Rakenteet	19
	5.1.1 Rajat, rajoittaminen ja struktuurit.....	20
	5.1.2 Ammatilliset verkostot	22
	5.1.3 Ihmissuhteet lastensuojelulaitoksessa	23
	5.2 Toimiva arki	24
	5.3 Nuorten saama tuki	28
6	Pohdintaa tulosten perusteella.....	31
	Lähteet.....	33

1 Johdanto

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda kuuluviin nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemukset siitä, millaista arkea he haluaisivat elää sijaishuoltopaikassaan ja millaiset asiat vaikuttavat kokemukseen toimivasta ja heidän tarpeisiinsa vastaavasta nuorisokotisijoituksesta. Tavoitteena tutkimuksessa oli selkeyttää ja tuoda tarkasteltavaksi piirteitä, jotka kannattaa ottaa huomioon nuorisokodin toimintaa tarkasteltaessa ja suunniteltaessa.

Kyseessä on vahvasti aineistolähtöinen, kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineistot kerättiin puolistrukturoiduissa yksilöhaastatteluissa Keski-Suomessa sijaitsevassa nuorisokodissa vuonna 2016. Aineistolähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että aineisto on tutkimuksen tekemisen keskiössä ja teorit rakentuvat aineistoon syventymällä. Aineistoja lähestyttiin induktiivisesti, eli yksittäisistä havainnoista edettiin kohti yleisempiä väitteitä. (Eskola & Suoranta 1998, 83.) Haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina ja teemat koottiin pääasiassa lastensuojelulaissa määritellyistä lastensuojelun keskeisistä periaatteista. Näihin teemoihin lisättiin käytännönläheisempiä ja nuorisokodin toiminnan kannalta merkittäviksi katsottuja teemoja.

Vahva aineistolähtöisyys ja teoriapohjasta irroittautuminen on perusteltua, koska kokemukset elämästä eivät muodostu lainsäädännön tai sijaishuollon toiminnassa käytössä olevien työmenetelmien pohjalta, vaan ne rakentuvat arjen kokemusten kautta. Tärkeänä ajatuksena tutkimuksessa on löytää aidot kokemukset määritellyssä ympäristössä ja palata arkielämässä soveltamiseen vasta käytännön mahdollisuuksia pohdittaessa. Tämän vuoksi teoriassa on pitäydytty lastensuojelulaitoksen toiminnalle asetetuissa määritelmässä ja lähinnä nuoruuden ikävaiheen ainutlaatuisuutta korostavassa nuoruusajan kuvauksessa.

Tässä opinnäytetutkimuksessa haetaan vastausta seuraaviin kysymyksiin: Mitkä tekijät sijaishuollon toiminnassa ja toiminnan rakenteissa vaikuttavat nuorten kokemukseen hyvästä ja heidän tarpeitaan vastaavasta nuorisokotisijoituksesta? Millaista tukea nuoret itse kokevat tarvitsevansa ja saavansa nuorisokotisijoituksen

aikana? Millaisten asioiden ympärille nuoret rakentavat oman käsityksensä toimivasta arjesta?

2 Nuoruus ikävaiheena

Nuoruuden tarkka määrittely on haasteellista, koska kehityskulut ovat yksilöllisiä. Nuoruuden voidaan katsoa alkavan puberteetista, eli biologisista muutoksista. Fyysisessä mielessä kehitystä voidaan mitata ja tarkastella. Sosiaalinen kehitys muotoutuu nuoruusiässä usein samankaltaisia kehityskulkuja noudattaen ainakin länsimaisissa yhteiskunnissa. Yksilön persoonallisuus sen sijaan ei etene selkeästi hahmotettavina jaksoina. Yksilölliset erot korostuvat varsinkin nuoruuden myöhäisvaiheessa. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén, 2003, 18.)

Yleinen tapa jakaa nuoruuden ikävaiheet on suuntaa-antava jako 11 tai 12 ikävuodesta 15-vuotiaaksi kestävään varhaisvaiheeseen, vuosille 15-18 sijoittuvaan keskivaiheeseen ja 18-vuotiaana alkavaan myöhäisnuoruuteen tai nuoruusiän loppuvaiheeseen. (esim Aaltonen ym. 2003, 18; Dunderfeldt, 2011, 84-85.) Lastensuojelulain määritelmän mukaan lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä ja nuorella 18-21-vuotiasta. (L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki §6.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena oleviin henkilöihin viitattiin termillä nuori.

Puberteetin, eli fyysisillä muutoksilla määritettävän murrosiän, alkamisikä on pääasiassa parantuneen ravitsemuksen ja väestön yleisen terveydentilan parantumisen vuoksi aikaistunut jatkuvasti viimeiset parisataa vuotta. Fyysisiin muutoksiin vaikuttavat myös vanhempien geenien määrittelemät piirteet. Suhtautumista oman kehon muutoksiin taas määrittelevät esimerkiksi vuorovaikutussuhteet ikätovereiden kanssa, urheiluharrastukset ja kulttuurin määrittelemät ihanteet ulkonäöstä. Fyysiset muutokset heijastelevat psyykeeseen hyvin selkeästi. Toisaalta psyykkiset prosessit ohjailevat fyysistä kehitystä vahvasti, esimerkiksi tyttöjen puberteetin alkamisajankohdan ja nuoruusiän perhesuhteiden välillä on havaittavissa selkeä yhteys. (Sinkkonen, 2010, 27-32.)

Nuoruusikään usein yhdistetyt nopeat mielialanvaihtelut johtuvat suurelta osin keskushermoston keskeneräisyydestä. Keskushermoston kehitys ja hormonitoiminta lisäävät tarvetta uusien elämyksien ja intensiivisten kokemusten etsimiselle. Samaan

aikaan impulssien säätelyn kannalta olennainen aivojen osa-alue on vielä keskeneräinen. (Sinkkonen, 2010, 43)

Kyky tunteiden hallintaan vaihtelee. Tärkeää tunteiden käsittelyssä on se, että tunteita ei pidä vähätellä tai kieltää kokemasta. Negatiivisenakin nähtyjen tunteiden kokemisen on oltava sallittua ja nuoret tarvitsevat myös aikuisten tukea ja apua suurien tunteiden käsittelyssä. Tietyissä tilanteissa tunteiden peittämiselle on syytä, mutta jokainen tarvitsee tilan, jossa purkaa ja näyttää tunteensa ja käydä läpi myös esimerkiksi surun, vihan tai pelon kokemukset. (Cacciatore, 2009, 17-19.)

Nuoruutta tarkastellaan usein myös kehitystehtävien mukaan. Kehitystehtävillä tarkoitetaan tietyssä elämänvaiheessa koettavia haasteita, jotka kohdattuaan ihminen on valmis siirtymään seuraavaan vaiheeseen elämässään. Nuoruusiän kehitystehtävinä voi pitää seuraavia: Uuden kypsemmän suhtautumisen kehittäminen molempiin sukupuoliin sekä oman maskuliinisen tai feminiinisen roolin löytäminen; oman fyysisen ulkonäön hyväksyminen ja kehon tarkoituksenmukaisen käytön omaksuminen; tunnetason itsenäisyyden saavuttaminen vanhempiin ja muihin aikuisiin nähden sekä vanhemman ja parisuhteen ylläpitäjän roolin omaksuminen; taloudellisen vastuun ottaminen; elämää ohjaavien maailmankatsomuksen, arvomaailman ja moraalin kehittäminen sekä sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen tavoittaminen. (Dunderfeltin, 2011, mukaan Havighurst, N.d.)

3 Lastensuojelu

Suomen perustuslakiin on kirjattu julkisen vallan velvollisuus tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien tahojen mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointia ja yksilöllistä kasvua. Huoltajille kuuluvien oikeuksien on toteuduttava ja perheen autonomiaan voidaan puuttua vain, jos lapsen oikeuksia ei voida muulla tavoin turvata. Lastensuojelulakia sovellettaessa käytetään lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta eli viranomaisten on valittava käytettävissä olevista toimenpiteistä ne, joissa vähiten puututaan perheen itsemääräämisoikeuteen. (Räty, 2015, 2-3.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmän toiminnan periaatteena on suunnitelmallisuus ja ennakointi. Kaikilla lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä henkilöillä on vastuu ongelmien mahdollisimman varhaisesta toteamisesta ja perheiden yleisestä hyvinvoinnista. Lapsen ja nuoren hyvinvointia koskevan huolen herätessä on viipymättä otettava yhteys lastensuojeluviranomaiseen, jotta lastensuojelun tarve on mahdollista selvittää. Lastensuojelun palvelujärjestelmään sisällytetään ehkäisevä lastensuojelu ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta on lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. Kaikki työskentely alkaa lapsen ja perheen tilanteen huolellisella kartoituksella. Tarvittaessa kunnan velvollisuutena on tarjota sosiaalityöntekijälle riittävästi asiantuntija-apua, sekä järjestää riittävän nopeasti tarvittavat hoito-, terapia ja tutkimuspalvelut. (Lastensuojelun palvelujärjestelmä, N.d.)

Lastensuojelun asiakkaalle laadittava asiakassuunnitelma on määritelty lastensuojelulaissa. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista edellyttää lisäksi palvelu- ja hoitosuunnitelman laatimista. (Lastensuojelun palvelujärjestelmä, N.d.) Toiminnan suunnitelmallisuuden kannalta yhtenäisten suunnitelmien laatiminen on selkeä edellytys johdonmukaiselle toiminnalle läpi lastensuojeluprosessin.

3.1 Nuorisokoti lastensuojelun sijaishuollon toteutuspaikkana

Useimmiten lastensuojelun toimintaa toteutettaessa viitataan lastensuojelulakiin, jossa kaikki alle 18-vuotiaat määritellään lapsiksi ja heihin sovelletaan pääpiirteittäin samaa lainsäädäntöä (L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki §6). Ymmärrettävästi lastensuojelulla tarkoitetaan hyvin erilaisia asioita puhuttaessa 3-vuotiaasta tai 17-vuotiaasta lapsesta. Käytännön tasolla toiminnassa on hyvin paljon liikkumavaraa sille, miten nuoren ikä- ja kehitystaso huomioidaan nuorisokodin toiminnassa.

Nuorisokoti on yksi vaihtoehto lastensuojelun sijaishuollon toteuttamisessa. Nuorisokodeissa tavoitteena on mahdollisimman turvallisen ja kodinomaisen toimintaympäristön rakentaminen. Näihin tavoitteisiin pyritään säännöllisen päivärytmin toteuttamisella, harrastustoiminnan järjestämisellä sekä nuorten asioita koskevien palaverien järjestämisellä. Nuoren perheen ja lähipiirin kanssa toteutettu yhteistyö on tärkeässä osassa. Useissa nuorisokodeissa nuoren asioista vastaavat nuorille nimetyt omahoitajat, jotka pyrkivät tukemaan nuorta hänen elämässään nuorisokodilla. (Lastenkoti, nuorisokoti. N.d.)

Nuorisokotikohtaiset sääntökokonaisuudet ja sovellukset vaihtelevat huomattavasti eri nuorisokotien välillä, mutta keskeiset tavoitteet ovat selkeät ja yhteneväiset. Lastensuojelulain periaatteen mukaisesti on nuorelle pystyttävä asettamaan turvallisen kehityksen mahdollistavat rajat ja valvonta. Samalla on pyrittävä valmistamaan nuorta myös itsenäisyyteen ja tuettava nuoren itsenäistä toimintaa ja päätösten tekemistä. (L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki §4.)

Lastensuojelun sijaishuollon lainmukaisuutta seurataan aktiivisesti ja ohjeistukset lastensuojelulain toteuttamisesta päivittyvät jatkuvasti. Näin ollen myös nuorisokotien toiminta ja sääntökokonaisuudet ovat jatkuvasti tarkastelun ja kehityksen alla. Tutkimuksen tekohetkellä sovellettiin käytäntöön esimerkiksi Sosiaali- ja terveysministeriön 54 toimenpidettä sisältävää suunnitelmaa lastensuojelun kehittämiseksi vuosina 2014-2019. (Toimiva lastensuojelu. toteuttamissuunnitelma, 2014) Jatkuva toiminnan tarkastelu ja kehittäminen on

lainmukaisuuden ja lasten oikeuksien toteutumisen kannalta erittäin hyvä asia, mutta jatkuvat muutokset asettavat myös käytännön haasteita pitkäjänteiselle toiminnalle.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusprosessin tarkka ja riittävän selkeä kuvailu on tärkeässä roolissa, koska se on ainut keino jäljittää kaikkien prosessin vaiheiden oikeaoppinen suoritus. Tällä on suuri merkitys tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin kannalta. Tutkimuksen toteuttamisen kuvauksessa on pyritty esittämään prosessi haastatteluaineiston muodostumisen kannalta mahdollisimman kronologisessa järjestyksessä.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaiset asiat nuorisokodin ympäristössä ja lastensuojelun toiminnan rakenteissa luovat nuorille kuvan heidän tarpeisiinsa vastaavasta nuorisokotisijoituksesta? Millaista tukea nuoret kokevat tarvitsevänsä ja saavansa sijoituksen aikana? Millaisista asioista rakentuu kokemus toimivasta arjesta lastensuojelun sijaishuollossa?

Tutkimuskysymykset valikoituivat laitospäristön säännönmukaisuuksia tarkasteltaessa pitkällä aikavälillä. Struktuurit, tuki ja hyvä arki rakentavat teemoina riittävän kattavan, mutta kuitenkin laajasti yleistettävissä olevan koonnin sijaishuollon piirissä elävien nuorten asuinympäristön piirteistä.

4.2 Tutkimuksessa käytettävän aineiston kerääminen

Tutkimuksen tekeminen alkoi aihepiiriin liittyvään kirjallisuuteen perehtymisellä sekä keskusteluilla tutkimuksen kohteena olevan nuorisokodin henkilökunnan kanssa. Tutkijan omat lähtökohdat ohjasivat tutkimuksen suuntaamista, mutta huomioon otettiin myös tutkittavan nuorisokodin yksilölliset piirteet.

Tutkimuksessa käytettävä aineiston keräystavaksi valikoitui kolmen nuoren kanssa toteutetut teemahaastattelut. Teemahaastattelulla tarkoitetaan tässä yhteydessä puolistrukturoitua haastattelua, jossa teemat, eli haastattelun aihe-alueet ovat kaikille samat, mutta strukturoidun lomakehaastattelun mukainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 48.)

Tutkimuksen aihepiirin ja toteuttamistavan selvittyä haettiin lupa tutkimuksen toteuttamiseen nuorisokodin toiminnasta vastaavalta esimieheltä.

Tutkimussuunnitelmaa täsmennettiin annetun palautteen mukaisesti ja luvat arkistoititiin. Seuraavaksi laadittiin lupakirjeet nuorille ja vanhemmille arkistointikelpoisten lupien saamiseksi. Nämä lupakirjeet sisälsivät kuvauksen tutkimusprosessista, haastattelutilanteiden toteutuksesta, aineistojen säilytyksestä, anonymisoinnista ja hävittämisestä sekä nuorille tarjottavasta litteroidun materiaalin oikoluvun mahdollisuudesta. Samat asiasisällöt sisältyivät myös nuorilta kerättyihin kirjallisiin lupiin.

Haastattelurungon hiomiseksi ja haastattelutekniikan yhdenmukaistamiseksi päätettiin suorittaa koehaastattelu yhden aiemmin nuorisokotiin sijoitetun nuoren kanssa. Haastattelupaikaksi sovittiin nuoren kanssa nuorisokodin kokoustila. Haastattelutilanteen jälkeen haastattelurunko todettiin toimivaksi, eikä siihen nähty tarpeelliseksi tehdä muutoksia.

Nuorisokodissa asuvilta nuorilta tiedusteltiin halukkuutta osallistua tutkimukseen nuorisokodin viikottaisessa nuorten palaverissa, jossa vapaaehtoisia nuoria löytyi viisi. Näistä haastateltavista jouduttiin karsimaan pois yksi nuori, koska hänen kohdallaan lastensuojelun asiakkuus ja nuorisokotisijoitus olivat kestäneet niin vähän aikaa, ettei hänellä katsottu olevan riittävää kokonaiskuvaa sijaishuollon toiminnasta. Osallistumishalukkuuden tiedustelun yhteydessä kuvattiin haastattelujen toteuttaminen ja luvattiin haastateltujen nuorten anonyymiys valmiissa tutkimuksessa. Haastattelupalkkiona toiminut elokuvalippu ja mahdollisuus vaikuttaa sijaishuollon toiminnan kehittämiseen mainittiin motivoivina tekijöinä haastatteluun. Haastatteluun lupautuneilta nuorilta pyydettiin kirjallinen suostumus, joka arkistoititiin.

Nuorten suostumuksen varmistumisen jälkeen otettiin yhteys kyseisten nuorten vanhempiin, jotta heidän suostumuksestaan saatiin kirjallinen todiste. Tässä vaiheessa haastateltavista karsiutui pois yksi nuori, jonka vanhempia ei tavoitettu haastatteluluvan kysymistä varten. Yksi suuren osan ajastaan kotona viettänyt nuori ilmoitti myös jättäytyvänsä pois haastatteluista aikataulullisista syistä.

Haastateltavien määrän odottamattomasta vähenemisestä johtuvan haastattelumateriaalin kapenemisen vuoksi päätettiin ottaa tutkimusaineistoon mukaan myös aiemmin toteutettu, koehaastatteluksi tarkoitettu ja edelleen äänitallenteena säilytetty haastattelu. Materiaalin hyödyntämiseen pyydettiin kyseiseltä nuorelta kirjallinen lupa ja haastattelua käsiteltiin tästä eteenpäin kuten muitakin haastattelumateriaaleja.

Haastattelutilanteet toteutettiin nuorisokodin tiloissa. Ensimmäisen, kokoustilassa pidetyn, haastattelun jälkeen paikaksi valikoituivat nuorten omat huoneet. Kaikki haastattelut toteutettiin suljettujen ovien takana rauhallisessa ja yksityisyyden takaavassa ympäristössä. Kaikilta osallistujilta tiedusteltiin mielipidettä haastattelupaikan suhteen haastattelua sovittaessa.

Haastattelutilanteet saatiin pääosin rauhoitettua, mutta haastatteluissa nolla ja yksi pidettiin keskellä haastattelua tauot johtuen nuorisokodin arjen normaaliin aikatauluttamiseen liittyvistä asioista. Tauko haastattelussa ei vaikuttanut merkittävästi kummankaan haastattelun toteutukseen.

Haastattelutilanteessa edettiin löyhästi haastattelurungon asettamien teemojen mukaan, mutta aitojen kuvausten saamiseksi rungosta poikettiin ja tartuttiin vastauksissa nuoren itse tuottamiin kohtiin jatkokysymyksillä. Kunkin teeman kohdalla nuorta pyydettiin ensin määrittelemään kyseisen kohdan merkitys itselleen. Haastattelija teki nuoren vastausten pohjalta tarkentavia kysymyksiä ja varmisti tarvittaessa ymmärtäneensä nuoren vastauksen toistamalla sen toisin sanoin. Tarkentavat kysymykset esitettiin mahdollisimman neutraalissa muodossa, jotta pystyttiin välttämään vastausten ohjailu. Haastattelutilanteessa nuorelle annettiin toiminnan seuraamisen helpottamiseksi kirjallinen koonti haastattelun teemoista..

Haastatelluista nuorista kaksi oli huostaanotettuina kyseisessä nuorisokodissa ja täysi-ikäinen haastateltava nuorisokodin tarjoaman sijoituksen jälkeen tehtävän työskentelyn piirissä. Kaikki haastateltavat olivat tai olivat olleet huostaanotettuina kyseisessä nuorisokodissa. Kaikilla nuorilla oli taustallaan myös sijoituksia ainakin yhteen sijaishuoltoipaikkaan ennen sijoitusta kyseiseen nuorisokotiin.

Haastatteluista tallennetut äänitteet litteroitiin sanasta sanaan. Materiaalia kertyi kokonaisuudessaan yksi tunti ja 52 minuuttia ja litteroitua materiaalia noin 10400 sanaa. Litteroinnin yhteydessä materiaali anonymisoitiin siten, että aineistosta poistettiin kaikki henkilöiden ja paikkojen nimet. Haastattelut nimettiin numerokoodilla nolla, yksi ja kaksi tunnistetietojen häivyttämiseksi. Litteroitu haastattelumateriaali lähetettiin haastateltavalle numero nolla sähköpostitse, muut haastattelut saivat materiaalista tulostetun version tarkistettavaksi. Haastattelut eivät halunneet muuttaa tai poistaa mitään haastattelujen sisällöistä.

4.3 Haastattelun teemat

Haastatteluissa käsitellyt teemat nousivat suurelta osin lastensuojelulain (§4) määrittelemistä lastensuojelun keskeisistä periaatteista, joilla varmistetaan lapsen edun toteutuminen. Lapsen etua määriteltäessä tulee lain määritelmän mukaan ottaa huomioon seuraavat kohdat:

- 1) *tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;*
- 2) *mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;*
- 3) *taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;*
- 4) *turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;*
- 5) *itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;*
- 6) *mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioissaan; sekä*

7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

(L13.4.2007/417 4§)

Lastensuojelun keskeiset periaatteet sopivat hyvin haastattelun teemoiksi yleisluonteisuudensa ja yleistettävyytensä vuoksi. Samat teemat on otettava huomioon jokaisessa Suomen nuorisokodissa, joten yleistettävissä olevat teemat laajentavat tutkimuksen tulosten käytettävyyttä. Periaatteissa esiintyvä lapsen edun käsite on myös hyvin keskeisessä osassa lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa.

Lastensuojelulaista johdettujen kymmenen ensimmäisen kohdan täydentämiseksi haastattelurunkoon lisättiin käytännön työskentelyn kannalta oleellisia ja nuorisokodin työntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa tarpeellisiksi katsottuja teemoja, koska ne toivat nuorisokodin arjesta syventävää tietoa. Lopullisiksi teemoiksi muodostuivat:

Yhteydenpito perheen ja muun lähipiirin kanssa

Yksityisyys

Vapaa-aika

Koulu- ja työtoiminta

Terveys

Itsenäisyys ja itsenäistyminen

Suojelu päihteidenkäytöltä, väkivallalta ja hyväksikäytöltä

Tiedonsaantioikeus omista asioista

Vaikutusmahdollisuudet omiin asioihin

Kulttuurillisen, kielellisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen

Yhteisöllisyys: muiden nuorten ja ohjaajien muodostamien yhteisöjen merkitys

Rajoitustoimenpiteiden toteuttaminen ja nuoreen kohdistuvat, tahdosta riippumattomat päätökset

Sijaishuollon verkostot (sosiaalityö, sairaanhoito, psykiatrian palvelut ym.)

Hyvä sijaishuollon työntekijä

4.4 Aineiston analyysi

Haastatteluissa koottua, litteroitua aineistoa tiivistettiin analysoinnin helpottamiseksi teemoittelemalla tutkimuskysymyksiin liittyvät katkelmat kolmeen sitaattikokoelmaan. Teemoittelulla tarkoitetaan Tuomen ja Sarajärven (2009, 93) määritelmän mukaan aineiston jakamista ja ryhmittelyä aiheen perusteella.

Sitaattikokoelmat luotiin lukemalla aineistoa tutkimuskysymyksen näkökulmista useita kertoja ja merkitsemällä marginaaliin kunkin tutkimuskysymyksen teemaan sopivia kohtia tutkimuskysymyksiä vastaavilla symboleilla. Merkityt kohdat poimittiin tietokoneen tekstitiedostosta leikkaa-liimaa-toiminnolla erillisiin tiedostoihinsa, jotka nimettiin seuraavasti: sijaishuollon rakenteet, toimiva arki ja nuorten saama tuki.

Samat sitaatit saatoivat esiintyä useammassa kuin yhdessä teeman mukaisessa kokoelmassa, jos niiden sisältöjen katsottiin sopivan useampiin kokoelmiin. Tutkijan ollessa epävarma sitaatin merkityksellisyydestä tulosten kannalta, otettiin sitaatti vielä tässä analyysin vaiheessa mukaan kokoelmaan. Epäolennaiset sitaatit karsiutuivat analyysin seuraavissa vaiheissa. Ennen sitaattien valitsemista aineistosta jätettiin sivuun vastaukset, joiden katsottiin olevan liian suoraan haastattelijan kysymyksenasettelulla johdateltuja.

Sitaattikokoelmia tiivistettiin poistamalla ylimääräiset sanat ja toistot. Tämän jälkeen sitaattikokoelmiin perehdyttiin tyypittelyn keinoin. Tyypittelyllä tarkoitetaan aineiston ryhmittelyä teemoiksi, joiden sisältä etsitään yhteneväisyyksiä. Näistä tiivistetään yleistys, jota kutsutaan tyyppiä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 93.)

Tyypittely toteutettiin siten, että kunkin sitaatin merkityssisällöt tiivistettiin tyyppihahmotelmiksi. Yksittäiseen sitaattiin saattoi liittyä yksi tai useampi hahmotelma. Erilaiset tyypit muodostuivat ja vahvistuivat intuitiivisesti katkelmien sisältöihin uppoutumalla ja erilaisia katkelmia vertailemalla. Tarkempaan tarkasteluun otettiin tyypit, joiden toistuvuus aineistossa oli merkittävä.

Saman asian esiintyvyyden toistuvuutta aineistossa kutsutaan kvantifioinniksi (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 93, mukaan Cantanzaro, 1998; Burns & Goves, 1997). Tämän tutkimuksen tapauksessa kvantifioinnilla vahvistettiin muotoutuneen tyyppin yleistettävissä oleminen riittävän toistuvalla esiintymisellä. Riittävän toistuvuuden toteamisella myös yksittäisten haastattelujen sisällä oli mahdollista joissain tapauksissa vahvistaa useampia näkemyksiä tiettyyn aiheeseen.

Esimerkiksi nuorten saama tuki -teeman sitaattikokoelmasta muotoutui tyyppi tiedot ja taidot, jonka esiintyvyys oli haastattelussa nolla yhden kerran, haastattelussa yksi kolme kertaa ja haastattelussa kaksi kaksi kertaa. Toistuvuus oli siis huomattavissa sekä yksittäisten haastattelujen sisällä, että useissa haastatteluissa.

Tyyppien muodostuksessa keskityttiin luomaan mahdollisimman samanlaisia tyyppisiä ja muodostamaan niinsanotusti tyyppillistä kertomusta tilanteesta (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 93, mukaan Eskola 1992; Eskola & Suoranta 1996). Analyysissa keskityttiin pääasiassa samankaltaisten ja tyyppillisten tyyppien toteamiseen, koska muutamaa poikkeusta lukuunottamatta päälinjasta poikkeavien tyyppien todentaminen osoittautui mahdottomaksi.

Muodostuneita ja määrällisesti vahvistettuja tyyppisiä tiivistettiin mahdollisimman selkeiksi ja tarkoiksi kokonaisuuksiksi, joita verrattiin koko haastattelumateriaaliin kokonaisuudessaan. Tässä vertailussa tyyppit saavuttivat lopullisen muotonsa.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkija tunsu haastateltavat ja heidän tilanteensa entuudestaan. Tämä asettaa haastattelijan objektiivisuuden kyseenalaiseksi, koska tilanteiden tunteminen voi ohjailta kysymyksenasetteluja. Tämä pyrittiin estämään haastattelujen huolellisella valmistelulla, haastattelukysymysten selkeydellä sekä analyysivaiheessa tapahtuneella materiaalin seulomisella.

Haastattelijan tuttuus voidaan nähdä myös positiivisena piirteenä. Haastatteluissa käsiteltiin yksityiselämään vahvasti liittyviä aiheita ja varsinkin arkaluontoisista aiheista puhuminen saattaisi olla tuntemattomalle ihmiselle huomattavasti vaikeampaa. Haastateltavien kanssa luotu luottamuksellinen suhde saattoi siis osaltaan tuoda nuorten vastauksiin syvyyttä, jota tuntemattoman haastattelijan kanssa ei välttämättä olisi voitu saavuttaa.

Tarkasti määritellyllä, systemaattisella analyysillä pyrittiin etäännyttämään tutkija haastateltavista ja ehkäisemään muusta kuin tutkimusaineistosta tehtäviä oletuksia. Tämä on sekä edellytys onnistuneelle aineistolähtöiselle tutkimukselle, että tutkijan objektiivisuuden ja tilanteiden tuntemisen aiheuttamien ennakko-oletusten vaikutusten häivyttämisen kannalta tärkeä asia.

Haastattelijan tuttuuteen saattoi liittyä nuorten mahdollisuus antaa vastauksia, joita olettavat kysyjän toivovan. Tätä voi pitää tutkimuksen luotettavuuden kyseenalaiseksi asettavana seikkana. Tähän vastattiin analyysivaiheessa kvantifioinnilla ja tyyppien jakautumisen seurannalla. Tuloksiin asti päästäkseen saman tyyppin piti esiintyä ainakin kahden haastateltavan vastauksissa.

Tutkittavien henkilöiden suoja oli läpi tutkimuksen tärkeä teema. Tässä tutkimuksessa oleellisiksi kohdiksi nousivat Tuomen ja Sarajärven (2009, 131) mainitsemista tekijöistä tutkittavien vapaaehtoisuuden vaatimus, eli täysi valta siitä, mihin hänen tarjoamaansa haastattelumateriaalia tullaan hyödyntämään; osallistujan tieto antamansa aineiston hyödyntämisestä; luottamuksellisuus aineiston käytöstä ainoastaan tutkimuksen tarkoitukseen sekä anonymisointi, eli lupaus siitä ettei haastateltavan identiteetti ole selvitettävissä tutkimuksesta.

Edellä mainitut kohdat selvennettiin kirjallisten lupien yhteydessä lupaamalla aineiston anonymisointi jo litterointivaiheesta eteenpäin ja kuvaamalla tutkimusprosessi tarkasti. Haastateltaville tarjottiin litteroidun materiaalin lukuvaiheessa mahdollisuutta muokata tai poistaa haluamansa osat tai koko materiaali tutkimusaineistosta. Kaikki anonymisoimaton materiaali säilytettiin tutkijan hallussa olevalla äänityslaitteella ja se hävitettiin tutkimuksen valmistuttua. Myös muu tutkimuksessa käytetty aineisto poistettiin kaikissa tallennusmuodoissaan. Julkaistussa

tutkimuksessa on päädytty tarkempien määrittelyjen sijasta kuvaamaan Keski-Suomessa sijaitsevaa nuorisokotia juuri anonymiuden suojaamiseksi. Nuorten kaikki tunnistetiedot häivytettiin julkaistusta tutkimuksesta.

Anonymisointi antoi haastateltavalle lupauksen siitä, että tutkimukseen osallistumisen kautta hänen yksityiselämäänsä liittyviä tietoja ei pysty henkilöimään. Anonymisoinnin tarjoama luottamuksellisuus antoi mahdollisuuden käsitellä haastatteluissa myös yksityiselämän piiriin kuuluvia aiheita ilman tarvetta peittelyyn. Tämän vuoksi anonymisointia voi pitää myös tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavana asiana.

Nuorten haastatteluun liitetään joskus ajatus motivoinnin vaikeudesta ja vastahakoisuudesta jakaa kokemuksiaan tutkimuksissa. Tämän voi katsoa korostuvan jos haastattelija on auktoriteettiasemassa haastateltavaan nähden. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 132.) Tämä ajatus vahvistui, kun osa haastateltavaksi pyydytyistä nuorista kieltäytyi hyvin jyrkästi osallistumasta tutkimukseen. Nämä nuoret suhtautuivat ajatukseen sijaishuollon toiminnan kehittämiseen osallistumisesta hyvin negatiivisesti. Näiden negatiivisesti sijaishuoltoon suhtautuvien nuorten ääni, joiden kohdalla sijaishuollon vaikuttavuuden tarkastelu olisi erityisen tärkeää, jäi edelleen kuulematta tutkimuksessa. Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa tuleekin ottaa huomioon se, että haastateltuja nuoria yhdisti positiivissävytteinen suhtautuminen sijaishuollon toimintaan.

Kolme haastattelua, vaikkakin sisällöllisesti monipuolisia ja laadukkaita, on aineistona hyvin kapea. Aineiston riittävyttä voi käsitellä saturaation, eli kylläntymisen käsitteen kautta. Kylläntymisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään, eikä materiaalin lisäämisellä saavuteta enää uutta tietoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 87, mukaan Eskola & Suoranta, 1996.) Materiaalin suppeuteen pyrittiin tutkimuksessa vastaamaan tyypittelyjen kvantifioinnilla, jolloin luotujen tyyppien toistuvuus materiaalin sisällä voitiin todentaa ja tällä keinoin vahvistaa muodostuneita tuloksia.

Tutkimuksen yleistettävyyden kannalta voidaan pitää ongelmallisena myös sitä, että haastattelut kerättiin vain yhdessä nuorisokodissa, jossa nuoret elävät vain kysei-

sessä nuorisokodissa toteutettavien raamien sisällä. Tätä epätarkkuutta korjaa hieman se, että kaikilla haastateltavilla oli pidempi tausta sijaishuollon asiakkaina, eikä kyseinen nuorisokoti ollut kenellekään haastateltavista ensimmäinen sijoituspaikka.

Yksi haastatelluista oli jo itsenäistynyt nuorisokodilta haastattelujen suorittamisen aikaan. Tämä vaikuttaa varmasti suhtautumiseen sijaishuoltoon kohtaan. Tätä voidaan pitää tutkimuksen tuloksia ja jatkokäytettävyyttä heikentävänä piirteenä.

5 Tulokset

Tulokset on jaoteltu tutkimuskysymysten teemojen mukaisesti rakenteisiin, toimivaan arkeen ja nuorten saamaan tukeen. Asettelu on osittain keinotekoinen, koska analyysivaiheessa tyypit menivät jonkin verran päällekkäin. Tämä aiheuttaa tuloksissa toistoa, jonka esiintyminen katsottiin hyväksyttäväksi teemojen mennessä todellisuudessaakin limittäin. Tuloksissa kukin kappale ilmentää analyysissä vahvistettua tyyppiä; lainaus on mahdollisimman tarkkaan ainakin osaa tyyppin sisällöstä ilmentävä katkelma.

Tutkimuksen tuloksissa esiintyy useilta osin päällekkäisyyksiä, koska esimerkiksi sijaishuollon työntekijät kuuluvat oleellisesti jokaiseen tulokategoriaan. Tämä toisto katsottiin kuitenkin tarpeelliseksi, jotta toimintaa voidaan tarkastella eri kanteilta.

5.1 Rakenteet

Sijaishuollon toiminnan rakenteet on niin monisyinen teemakokonaisuus, että selkeyden vuoksi se katsottiin tarpeelliseksi jakaa kolmeen kappaleeseen. Ensimmäisessä kappaleessa rakenteiden teemaa lähestytään sijaishuollon sääntökokonaisuuksien ja käytettävissä olevien rajoitustoimenpiteiden kautta, toisessa kohdassa tarkasteltavan ovat sijaishuollon ammatilliset verkostot ja kolmannessa rakenteiden vaikutus nuorten merkityksellisinä kokemiin ihmissuhteisiin sijaishuolto paikassa.

5.1.1 Rajat, rajoittaminen ja struktuurit

”Et mää tavallaan tarviin sen niskaan hengittäjän koko ajan välillä. Mut välillä mä en todellakaan tarvii, mun tekis mieli no... Niin... No mennä ulos hengittämään yksin ilman että joku muu hengittää mun niskaan. Niin. Mutta on se välillä ihan jees, muttaa siitä ei välillä seuraa mitään kovin hyvää.”

Haastatellut nuoret kokivat hyötyvänsä nuorisokodin tarjoamista rajoista ja tarvitsevana struktuurien määrittelijää elämäänsä, vaikka oman vapauden rajoittamiseen ja lastensuojelun sijaishuollon asettamiin raameihin liittyi paljon negatiivisiakin tunteita. Kaikki haastateltavat totesivat sijaishuolto paikan asettamien rajojen hyödyllisyyden elämänhallinnassaan varsinkin päihteiden käyttöön ja omaan hyvinvointiin negatiivisesti vaikuttaviin asioihin liittyen.

”Niin et periaatteessahan se oli tosi hyvä mulle siinä kohtaa, vaikka se oli pitkään ja vapaudenriistoo ja kaikkee mahollista... Omasta mielestä siinä kohtaa. Mut siis näitäkin asioita, niin mä en ajatellu näitä positiivisessa mielessä sillon ku mä oon [liikkumisvapauden rajoittaminen] ollu tai kun mä oon joutunu niit seuloja antamaan. Moni nuori ajattelee ne oikeesti positiivisessa mielessä vasta monen vuoden päästä... Tapahtuneesta.. Niinni.. Sepä siinä on ongelmana.”

Ensimmäinen reaktio puhuttaessa rajoista ja lastensuojelulain määrittämistä rajoitustoimenpiteistä oli poikkeuksetta negatiivinen. Jokainen haastateltava toi esiin nuoren oman motivaation ensisijaisen merkityksen omaan elämään ja kehityssuuntiin vaikuttamisessa. Motivaation syntymisessä nuoret nostivat esille kokemuksia nuorisokodin ohjaajien kanssa käydyistä keskusteluista. Näiden keskusteluiden mahdollistajana myös nuorisokodilla nuorelle asetettujen raamien merkitys nousi esiin jokaisen nuoren puheenvuoroissa. Jopa liikkumisvapauden rajoittaminen lastensuojelulain määrittelemillä rajoitustoimenpiteillä tietynlaisena positiivisen muutoksen mahdollistajana nousi jokaisen nuoren puheenvuoroissa esille jo ennen kuin haastateluissa oli edetty rajoitustoimenpiteitä koskevaan teemaan.

”Mun mielestä sen perustelun pitää olla sellanen, että se nuori.. ymmärtää sen, vaikka nyt ei välttämättä hyväksyis. Mutta että se tietää kuitenkin mistä syystä se päätös on tehty.. ja, öö.. niin, että siihen suhtaudutaan silleen niinkun.. En mää oikeen tiiä. Mutta silleen että se tietää mistä syystä se on tehty ja kaikki mahdolliset informaatiot siitä rajotuksesta on kerrottu”

Sijaishuollon nuoren elämään asettamien raamien teemasta jokainen haastateltava nosti esiin toiveen nuoren elämään asetettujen rajojen selkeydestä ja perusteluista. Mikäli muodostui kokemus huonosti perustellusta tai epäoikeudenmukaisesta toiminnasta, nähtiin motivoituminen asetettuihin tavoitteisiin hyvin haasteellisena. Myös epätietoisuus toiminnan suunnasta tai sijaishuollon toimijoiden näkemyksestä nuoren elämäntilannetta koskien koettiin motivaatiota alentavana tekijänä.

”...sitten pitää pärjätä myös tuolla ulkomaailmassa kuitenkin ja kaikki kaverit on ainoastaan siellä omassa nuorisokodissa niin sitten se on aika pieneksi kaventunut se elämä”

”En mää halua täyttää kaheksaatoista, mä voisin asuu täällä vaikka kolmekymppiseksi.”

Kaksi haastatelluista toi esiin nuorisokodin rajojen ja nuorisokodin laitospäi-
 ympäristön ongelmallisuuden selkeästi esille elinpiiriä kaventavana ja tulevaan elämään suhtautumista vaikeuttavana tekijänä. Yksi haastateltavista toi huomattavasti muita enemmän esille tarvettaan tiukoille raameille ja toiminnan ohjaukselle nuorisokodin ohjaajien toimesta. Tämä nuori toi myös esiin erityisen paljon neuvottomuutta tulevaisuuttaan kohtaan.

”Emmä tiiä, hirveetä paniikkia, ikäkriisi, mä joudun lähtemään täältä, miten mää selviin yksin kerro se mulle!”

Kaikki haastateltavat toivat esiin ajatuksen oman nuorisokotisijoituksen päättymisen ja sitä kautta katoavan turvan aiheuttamasta huolesta. Muutos lastensuojelulaitoksessa asumisen ja omilleen muuttamisen välillä nähtiin poikkeuksetta liian jyrkänä ja omat taidot itsenäiseen asumiseen puutteellisina.

5.1.2 Ammatilliset verkostot

”Ne on niinku ihmisiä jossain seinän tolla puolella, jotka menee aamulla töihin, kattelee sähköpostit, sit avaa [tietojärjestelmän], lukee- lueskelee sieltä, aa mulla on tällänen nuori ku [haastateltava], sit lueskelee vähän [tietojärjestelmä], ai se on tehny tälle ja tällee, jotain on tapahtunu, no voi paska, no, pistetäänpä sille älveäärä.”

Kaikki haastateltavat kokivat sosiaalityöntekijät etäisinä hahmoina ja sosiaalityöntekijöiden kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen koettiin painottuvan ainoastaan negatiivisiin asioihin, esimerkiksi vapauksien rajoittamiseen ja sijoituspäätöksiin.

(yhteistyöstä koulun kanssa) ”Nii.. ja silleen lyötte asioita vähän, potkitte niitäki perseelle että tää pitää saada hoidettua. Et jos mä sanoisin et joo mä haluisin ne aadeedeetit ja oppimisvaikeustetit- joojoojookatellaan, puol vuotta selvinpäin, katellaan sitte. Joojoo kyllä sulla on se, joojoo katellaan se lausunto sitten ja tehään ne testit jiiänee... niin silleen et ootte vähän niinku auttamassa.... ”

Kaksi kolmesta haastateltavasta nosti esille johdonmukaisen verkostotyöskentelyn teeman. Tässä yhteydessä tällä tarkoitetaan sijaishuoltopaikan toimintaa muiden nuoren elämässä vaikuttavien ammatillisten tahojen, kuten sosiaalitoimen, sairaanhoidon ja koulun kanssa. Tärkeänä nähtiin selkeiden kokonaiskuvien luominen ja välittäminen eteenpäin. Haastateltavat toivat esiin turhautumisensa vuorovaikutuksen negatiivissävytteisyydestä koulun ja sosiaalityöntekijöiden kanssa ja toivoivat myös positiivisten asioiden välittyvän muille nuorien kanssa työskenteleville tahoille.

5.1.3 Ihmissuhteet lastensuojelulaitoksessa

”Mulle niinku se pysyvyys tai silleen, aika tärkeetä, et kuitenkin ku täältäki lähtee niin paljon porukkaa aina. Ohjaajat, tulee uusia ja vanhoja menee ja nuoret vaihtuu ja tapahtuu vaikka mitä niinku tässä [nuorisokoti] se tule pakosti et täältä lähtee nuoria ja tulee uusia. Et siis ei paljoo voi ite vaikuttaa, et se ei niinku oo niinku semmonen, en tykkää siitä ja vähän horjuttaa mua, mutta en voi asialle mitään.”

Poikkeuksetta haastateltavat toivat esiin ajatuksen nuorisokodista paikkana, joka on jatkuvassa muutoksessa myös nuoresta itsestään riippumatta. Sopeutumista vaativat muiden nuorisokodilla asuvien nuorten tilanteet sekä nuorten ja työntekijöiden vaihtuminen. Muutoksien koettiin vaikeuttavan nuorisokodin toimintaan kiinnittymistä ja sujuvaa arkea.

”Mä yritin loppuajasta sitä, että mä en tutustu hirveen mielelläni, koska mä en halunnu et mulla jää ikävä ketään. Mä en halunnu et mä jään miettimään, et mitenköhän tolla menee... Se on tietysti mahdotonta. Mutta just se että jotenkin sitä jossain kohti oppi siihen, että mä asun täällä. Täällä asuu muitakin. Hyvät välit voi säilyttää, mut parhaita kavereita ei tarvii olla.”

Muihin samaan nuorisokotiin sijoitettuihin nuoriin suhtautuminen oli kaksijakoista. Toisaalta kaikki nuoret toivat esiin mahdollisuuden merkittävien ihmissuhteiden luomiseen ja nuorten muodostaman yhteisön merkityksen tärkeinä nuorisokodin ilmapiirinä luovina asioina. Toisaalta kuvaukset muista nuorista sisälsivät jokaisella haastateltavalla viittauksen muiden nuorten ongelmiin ja niiden vaikutukseen haastateltavien omiin elämäntilanteisiin. Nuoret katsoivat nuorilla olevan mahdollisesti myös negatiivista vaikutusta toisiinsa, esimerkiksi päihteiden käyttö yhdessä mainittiin jokaisen nuoren kertomuksissa. Nuoret näkivätkin ohjaajien läsnäolon ja tilanteiden hallinnan tärkeäksi nuorten välisissä suhteissa.

”Mulle tota.. Te aikuiset on mulle niinku tosi tärkeitä silleen. Ootte iso osa mun elämästä. Et oon kuitenkin suurimman kanssa teistä on tullu niinku läheheinen niinku suhteihin että ette oo mulle vaan niinku työntekijöitä. Paitsi jotkut sijaiset ja randomit ja tälläset.”

Ohjaajien ja nuorten keskinäinen luottamus ja tunteminen nousivat esiin kaikkien haastateltavien kertomuksissa ihmissuhteen merkittävyyttä määrittelevänä tekijänä. Pidempään kyseisellä nuorisokodilla sijoitettuna olleet kaksi nuorta vertasivat nuorisokodin ohjaajia perheenjäseniinsä, sisaruksiin tai vanhempiin. Nämä nuoret viittasivat myös nuorisokotiin kotinaan. Tämän nuorisokodille kotiutumiseen liittyen nämä haastateltavat toivat esiin myös enemmän epäluottamusta uusia työntekijöitä kohtaan.

”Mä vihaan [tietojärjestelmä].. hhh... tai on mun helppo sanoo, mä voin aina sanoo et jos joku kysyy et miten mulla menee, mä sanon et lue (tietojärjestelmä), siellä se kaikki aina lukee.”

Kaksi haastatelluista nuorista toi esiin suoranaista inhoa lastensuojelulaitoksissa käytössä olevia sähköisiä tietojärjestelmiä kohtaan. Tietojärjestelmiin tehdyistä kirjauksista nuorten asioiden lukemiseen suhtauduttiin hyvin kielteisesti ja sen katsottiin ohittavan nuorten kanssa käydyt keskustelut.

5.2 Toimiva arki

”Siinä ei oo mitään järkee että jos nuori törppöilee niin se ei niinku pääse ollenkaan menoille tai kotiin koska sit se törppöilee vaan kahta kauheemmin. se on ihan fakta ja todistettu juttu.”

”Joo, on siis se että esimerkiks mähän en hirveesti halunnu joitain kavereita täällä esitellä. Ja mun mielestä oli tyhmää että niinku vaadittiin jossain paikoissa kertomaan että kenen kaverin kanssa meet ja missä meet. Ymmärrän sen täysin että se on niinku

myös.. öö.. Hyvä asia tietää että kenen kanssa menee, missä menee et jos sattuu jostain. mutta se, että se on kuitenkin nuoren oma asia, että miten ja kenen kanssa menee...”

Kaikki haastatellut nuoret toivat esiin ajatuksen sijaishuoltopaikan ulkopuolella vietetystä ajasta tärkeänä osana elämäänsä. Nuoret myös pitivät tätä ohjaajien vaikutuspiirin ulkopuolella vietettyä aikaa tietyllä tavalla loukkaamattomana ja yksityisenä aikana, jonka sisällöt ovat nuoren omia asioita. Nuorisokodin ulkopuolella vietetty aika nähtiin tarpeellisena vastapainona nuorisokodin laitosmaiselle ympäristölle. Tärkeänä osana nuorisokodin ulkopuolella vietettyä aikaa pidettiin niitä ystäviä, jotka pidettiin tietoisesti erillään nuorisokodin arjesta. Kaksi haastatelluista toi esiin myös ajatuksen elinpiirin kaventumisesta ja liiallisesta kiinnittymisestä nuorisokodin ympäristöön, mikäli kontaktit sijaishuoltopaikan ulkopuoliseen elämään jäävät liian vähäisiksi.

”Onhan tää teille niinku työtä mut on tää niinku mieluummin sitä vapaa-aikaa niinku... vapaa-aikaaki et kaiken ei tarvii olla niin semmosta vakavaa.”

”Te ootte kaikki kuitenkin persoonia ja... ettekä oo semmosia kaavoihin kangistuneita, laitostuneita vitun paskapäitä...”

Ohjaajien merkitys nousi esiin sijaishuoltopaikan kodinomaisen tunnelman ja turvallisuuden luojina. Kaikki haastatellut nuoret kertoivat toivovansa ohjaajilta aikaa ja aitoja kohtaamisia. Nuorten kanssa tehtävän tavoitteellisen työskentelyn vastapainona nuorisokodin ohjaajien kanssa haluttiin jakaa myös rentoja ja hauskoja hetkiä. Kertomukset ohjaajien kanssa koetuista hauskoista hetkistä ja molemminpuoleisen välittämisen kokemuksista korostuivat varsinkin kahden pidempään sijoitettuna olleen nuoren kohdalla.

”Kyllä niinku ne struktuurit auttaa kuitenkin, mää tarviin niitä mun elämässä että, ollaan huomattu se tässä..”

Ohjaajien tehtävänä nuoret näkivät valvojan roolin. Ohjaajan tulee olla tietoinen nuorten tilanteista ja olla valmis puuttumaan nuorten toiminnan ongelmakohtiin tar-

vittaessa. Ohjaajien ylläpitämät aikataulut ja kaikille yhteiset rakenteet nuoret kokivat toimiviksi arjen rytmittäjiksi. Tällaisia asioita olivat aamuhätykset, ruokailun aikataulutukset ja terveellisestä ruokavaliosta huolehtiminen sekä nuoren sovitusta tapaamisista kiinni pitäminen.

”...niille on se mahdollistettu, että he saavat käydä harrastuksissa ja.. niinkun... se on mahdollista sulauttaa tähän laitoksen arkeen vaikka aikataulut menis eri tavalla ku laitoksen aikataulut.”

”Et mulla enemmän se et mä olisin tahtonu sitä jo sillan pienempänä että se olis ollut semmosta et mä itse meen. Et joo, herätys on mutta et mä meen ite.. Ja hoidan sen ja niin pois päin. Et joku toinen nuori saattaa haluta että ohjaaja ottaa enemmän vastuuta siitä että nuori saadaan kouluun, toinen saattaa haluta sen vastuun itellensä. Et hoitaa sen et menee kouluun, töihin... tai jotain. Ja just se että... Mut johonki tekemiseen kannustaminen on tärkeätä, koska siitä ei sit taas tuu mitään että nuori istuu vaan täällä.”

Kaikki nuoret mainitsivat nuorten henkilökohtaisten mielenkiinnonkohteiden ja esimerkiksi harrastuksiin kohdistuvan toiminnan merkityksen. Nuoret kokivat, että päivissä tulisi olla jonkinlaista arkea rytmittävää toimintaa elämäntilanteesta riippumatta. Nuoren harrastusten ja yksilöllisten tavoitteiden tukemisen nuoret näkivät asiana, jonka suhteen sijaishuoltopaikan tulee olla valmis tekemään joustavia ratkaisuja. Koulun ja työn merkityksen arjessaan toivat esille kaksi haastatelluista. Heistä toinen kertoi kaivanneensa opintojensa suorittamisessa enemmän vapautta ja omatoimisuutensa korostamista, toisen kertomuksissa taas korostui nuorisokodin ohjaajien asettamien raamien ja aikataulutusten merkitys.

”...se tekee paljon se, että pääsee laitosympäristöstä välillä poiskin. ja niin pois päin, et sitä pitäis kyllä tukea enemmän...”

”Niin mun mielestä siinä pitäis luoda se, että sulla on- tai että saattas olla mahdollisuus mennä muuallekin... Et jos on vaikk sellasii sukulaisia, jonka luokse vois mennä. ja niin pois päin, niin niitä pitäis tukea.”

Kaksi pidempään sijoitettuna ollutta nuorta kertoivat haastattelussa kotilomista arjen rytmittäjinä ja normaalimpana elämän osa-alueena vastapainona sijaishuoltoapaikan laitosmaisuuudelle. Nuorten lomasuunnitelmissa nousi esiin tarve päästä lomalle myös muiden kuin vanhempien luo. Esimerkiksi tädit, isovanhemmat, aikuiset sisarukset ja täysi-ikäiset kaverit mainittiin paikkoina, joissa myös pidempien aikojen viettämistä tulisi nuorten mielestä tukea.

5.3 Nuorten saama tuki

”Hyvä sijaishuollon työntekijä.. on.. rehellinen.. ja kohtaa nuoren nuorena. Siis niinkun, öö ,en tarkoita että kohtaa nuoren jonain muuna ikäluokkana.. Vaan siis silleen että kohtaa nuoren yksilöllisesti ihmisenä. Juuri sinä kyseisenä nuorena, eikä ylipäättään nuorena. Ja aattelee, että miten asiat on hänen kohdalla hoidettu ja kannattais hoitaa, eikä silleen että miten asiat on menneet jossain esimerkkitapauksessa.”

Haastatteluissa nousi esiin useita kertoja nuorten ja heidän tilanteidensa tuntemisen merkitys nuorisokodin työntekijöiden toiminnan vaikuttavuuden perusteena. Tämä yksilöllisten tilanteiden huomioon ottaminen nähtiin edellytyksenä nuorten kanssa laadittujen mielekkäiden suunnitelmien luomiselle ja ylläpidolle. Nuoret ilmaisivat vahvasti tarpeen yksilöllisille suunnitelmille ja tilanteenmukaiselle joustamiselle.

”...puuttumalle semmosiin tilanteisiin, jos ne näkee jotain tai se meininki on menossa semmoseen suuntaan että nuoret tekee jotain tyhmyyksiä.”

”Mut siis silleen että ootte siinä ja.. ja se niinku että mä tiän että te ootte siinä. Et tääl on koko ajan joku.”

Nuorisokotiin sijoitettujen nuorten ja heidän keskinäisten suhteidensa tunteminen nähtiin myös edellytyksenä ohjaajien kyvyille ennakoida ja hallita tulevia tilanteita. Myös muiden nuorten ongelmien kohdalla ohjaajat koettiin eräänlaisina puskureina, jotka estävät ongelmien leviämisen muihin nuoriin. Kaikki nuoret toivat esiin ohjaajien tehtävän negatiivisten asioiden ennakoijina ja ehkäisijöinä. Nuoret kokivat tärkeäksi sen, että nuorisokoti on turvallinen ja hallittu ympäristö, jossa ohjaajat ovat vahvasti läsnä ja tavoitettavissa.

”No se, että pakotetaan! Eihän se nyt ikinä toimi! Mutta ehkä just niinku puhumalla kannustaminen ja.. öö.. En tiedä miten siihen asiaan vois tukea tai miten se olis käytännössä mahdollista toteuttaa, mutta että annettais nuoren kokeilla erilaisia juttuja,

että se löytäis oman opiskelualansa tai jotain. Tai ainakin tukea sen hankkiutumaan johonkin sellaseen paikkaan, missä se voi kokeilla niitä ja... silleen...”

Nuoret uskoivat hyvin vahvasti oman motivaation ja valinnanvapauden merkitykseen arkensa rakentamisessa ja kokemus pakollisista asioista aiheutti kaikissa haastateltavissa voimakkaita vastareaktioita. Motivaation muodostumisessa ohjaajien merkitys nousi esille elämäntilanteita koskevien keskusteluissa ja nuorten kiinnostuksen kohteisiin tarttumisella. Ohjaajien tehtäväksi koettiin mielekkään ja mielenkiinnonkohteisiin vastaavan toiminnan mahdollistaminen ja sisällyttäminen päivien aikatauluihin.

(Millaisilla tavoilla sinua pitäisi valmistaa itsenäistymiseen?): ”En tiiä, mutta toivoisin ainakin että kaikilla mahdollisilla tavoilla, koska se niinkun tulee varmasti olemaan niin erilaista kuin elämä laitoksessa. Niin toivottavasti siihen olisi paljon kaikkia valmistavia juttuja. Mutta en mä oikeen tiiä miten muuten sitä voi valmistaa ku että sais harjotella osan ajasta jossain omalla asunnolla.. Jaa sitten että niitä asioita käytäs puhumalla läpi että mitä elämä tulee tulevaisuudessa olemaan... kun asuu yksin...” -

Nuoret toivat poikkeuksetta esiin suuren tarpeensa tiedolliseen ja taidolliseen tukeen. Tähän liittyi myös tietty epävarmuus omasta pärjäämisestä tulevaisuudessa. Tämä johtui suurelta osin vahvasta kokemuksesta lastensuojelulaitoksen ja itsenäisen elämän välisestä erosta. Tuen tarpeen kokemukseen liittyi myös epätietoisuutta siitä, millaista tukea ja tietoa nuoret tarvitsevat.

”...että niinku haluutte tehdä tätä.. Että teistä niinku tulee semmonen, että te tahotte olla mejjän kanssa, niinku.. kanssakäymistä meidän kanssa.. ja totaa... hoitaa meidän asioita ja auttaa meitä ja kuunnella meitä.. ja et me ollaan ihan ihmisiä ihan siinä missä.. missä muutkin ja että te välitätte.”

”Mä tulin sellasista oloista et mä en oikeen luottanu aikuisiin, niin siinä kohtaa ku alko sitä luottamusta kertyy... Ja sit ku alko oleen sitä että niinko ei ollu enää sitä normaalia tilannetta, että ohjaajan kans ois niin sanotusti että... et mä olen nuori, sä oot ohjaaja, piste. Mä en tiedä mitään sun elämästä, sä tiedät kaiken mun elämästä, vaan alko oleen ehkä vähän semmosta että joo että no et- et ohjaaja saatto jopa

avata omaa elämäänsä niinkö.. Miin sanotusti, et kertoo tarinoita lapsuudesta tai kertoo tarinoit teiniajoist, tai jotain vastaavaa. Ja se jotenki että, ei se ohjaajan merkitys pyyhkiyty sinänsä et se kuitenkin on siellä takana koko ajan.”

Nuorten ja ohjaajien välisen toiminnan kuvauksista välittyi tarve aitoon vuorovaikutukseen ja kohtaamisiin ilman ennakko-oletuksia. Positiivisen huomion ja kannustamisen merkitys korostui kaikkien nuorten kuvauksissa. Kahdella pidempään kyseisellä nuorisokodilla asuneella nuorella kuvaukset nuorten ja ohjaajien keskinäisestä tunteemisesta, molemminpuolisesta elämäntarinoiden jakamisesta ja niihin samaistumisesta olivat huomattavan pitkiä. Nämä kaksi haastateltavaa kokivat keinotekoiselta tuntuvan ammattilaisen ja asiakkaan välisen asetelman hälvenemisen tärkeänä piirteenä vuorovaikutussuhteen kehittymisessä. Myös luottamuksen käsite nousi esille näiden kahden haastateltavan kertomuksissa oleellisena tekijänä. Nuoret toivat esille tarvitsevansa luotettavaksi koettuja ihmisiä ja myös mahdollisuuksia osoittaa oma luotettavuutensa käytännössä.

”...Muistuttais sua niinku konkreettisesti hoitamaan niitä suhteita mistä sä oot ite puhunu että sä haluaisit ylläpitää ja sitte tuota ne ihmiset jotka haluaa sinuun olla yhteydessä niin... Tuotaa... Tuota. Vähän potkii sinuakin siihen suuntaan etttä ole nyt niihin yhteydessä”

Kaikki nuoret kokivat hyötyvänsä jonkinlaisesta tuesta ihmissuhteissaan. Vaihtelua siinä, millaista tukea ja missä tilanteissa nuoret kokivat tarvitsevansa, oli paljon. Kannustaminen tärkeiden ihmissuhteiden ylläpitoon nousi esiin kaikilla haastateltavilla. Kaksi nuorista toi esiin myös tarpeen eräänlaiselle edunvalvojalle, joka varmistaa nuoren oikeanlaisen kohtelun ja oikean tiedon välittymisen eteenpäin sekä puuttuu konkreettisesti tilanteisiin, joissa nuorta kohdellaan väärin.

6 Pohdintaa tulosten perusteella

Pohdinnassa korostuu vahvasti tutkijan näkemys siitä, millä tavoin tutkimuksen tuloksia voisi ottaa huomioon lastensuojelulaitoksen arjessa niin, että nuorten esiin tuomat kannanotot toteutuisivat parhaalla mahdollisella tavalla. Merkittävä osa tuloksista vahvistaa ja korostaa lainsäädännössä määriteltyjen ja nuorisokodeissa jo käytössä olevien toimintatapojen mielekkyyttä.

Nuorisokotisijoituksen selkeyden ja johdonmukaisuuden tarpeen kannalta sijaishuollon työntekijöiden tulee panostaa tiedonkulkuun nuorisokodin sisällä ja verkostoissa. Toiminnan johdonmukaisuuteen selkeästi hyödynnettävissä oleva työkalu on lakisääteinen hoito- ja kasvatussuunnitelma, jonka ajantasaisuuteen ja työyhteisön sisällä jakamiseen on syytä panostaa.

Huolestuttavana piirteenä voi pitää nuorten negatiivista suhtautumista sosiaalityöntekijöihin ja kokemusta sosiaalityöntekijöistä etäisinä toimijoina. Asiantila tuskin tulee helpottamaan tulevaisuudessakaan, kun otetaan huomioon sosiaalityöntekijöiden liian suuret asiakasmäärät ja vaikeus saada aikatauluun sisällytettyä edes lain määräämää vähimmäismäärää asiakkaiden kanssa.

Erityisesti nuorten vapauksiin lastensuojelulain määrittelemillä rajoitustoimenpiteillä puututtaessa nuorisokodin ohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden on oltava yhtenäisessä linjassa ja toiminnan tavoitteet on pystyttävä kirkastamaan myös nuorille. Ristiriidat näkemyksissä sijaishuoltopaikan ja nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän välillä lisäävät entisestään etäisyyden kokemusta sosiaalityöntekijän ja nuoren välillä.

Nuorten kertomuksissa nousi toistuvasti esiin selkeä yhteys tärkeiksi koettujen työntekijöiden ja vaikuttavaksi koetun sijoituksen kanssa. Merkittäviksi koetut ihmissuhteet ja nuorisokodille kotiutuminen ovat edellytykset nuorisokodilla tehtävään pitkäjänteiseen työskentelyyn. Avainasemassa kiinteiden ihmissuhteiden ja pysyvyyden kokemuksen muodostumisessa on riittävä aika nuoren kanssa työskentelevien aikuisten kanssa.

Perustelluksi ja tarpeelliseksi koettu toiminta oli suuri nuorten motivaatioon vaikuttava tekijä. Nuorten tilanteiden tunteminen on kanavoitava toiminnan suunnittelussa oikea-aikaiseen ja sisällöllisesti nuoren tarpeita vastaavaan tuen tarjoamiseen. Tällä mahdollistetaan oikeanlainen motivaatiotila tuen vastaanottamiselle. Tässäkin selkeänä keinona toteuttamiseen on jäsennelty hoito- ja kasvatussuunnitelma sisältöineen, riittävä tiedonkulku toiminnan etenemisestä ja pyrkimys kaikkien nuoren kanssa toimivien työntekijöiden jaettuihin, selkeisiin tavoitteisiin.

Turvallisen ja hallitun ympäristön luominen nuorille on erittäin tärkeää. Tiukoja rajoja asettavan laitospäristön ja itsenäisen elämän välillä olevan merkittävää eroa koskevat vastaukset tuovat esiin huolen laitostumiskehityksestä. Tämä tulee ottaa huomioon intensiivistä tukea ja vapauksien rajoittamista miettiessä. Nuorten luottamuksella tarjolla olevaan tukeen ja laitospäristöön saattaa olla yhteys nuoren oman itsesäätelyn heikkenemiseen. Pelkällä vapauksien rajoittamisella ilman riittävän johdonmukaista työskentelyä nuoren motivaation ja ongelmakohtien kanssa voi olla seurauksena riippuvuus laitospäristön tarjoamista toiminnan raameista.

Nuorten kotilomien suhteen on käytettävä luovuutta. Yhteys verkostoihin ja aika nuorisokodin ulkopuolella ehkäisee turhaa laitospäristöön toimintatapoihin kiinnittymistä.

Tulevien tutkimusten kannalta voisi olla mielekästä pohtia sukupuolen merkitystä suhteessa sijaishuollon toimintaan. Analyysivaiheessa todettiin myös haastateltujen asenteita sijaishuoltoa kohtaan. Sijaishuollon väliintulon negatiivisena vaikuttajana elämässään kokeneiden nuorten näkemykset olisivat paljon kaivattu lisä toiminnan suunnittelussa

Lähteet

Aaltonen, M. Ojanen, T. Vihunen, R. Vilén, M. 2003. Nuoren aika. 18. 2. uud.p. Porvoo: WS Bookwell Oy

Lastensuojelulaki. L13.4.2007/417 4§. Finlex. lainsäädäntö. Viitattu 22.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Cacciatore, R. Toim. Hurme, V. Lehtikangas, M. 2009. Kapinakirja, aggressiokasvattajan käsikirja – koululaisesta aikuiseksi. Helsinki: Väestöliitto.

Eskola, J. Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S & Hurme H. 2008. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Lastenkoti, nuorisokoti. N.d. Thl, Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 26.10.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>, työprosessit, sijaishuolto, sijaihuollon muodot, lastensuojelulaitokset, lastenkoti, nuorisokoti

Räty, T. Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. 2015. 3.uud.painos. Helsinki: Edita

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY

Toimiva lastensuojelu. toteuttamissuunnitelma vuosille 2014-2019, Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 20.11.2016 <http://www.julkari.fi/handle/10024/116168>

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: